LXVII Philologia
2025 Nr. 2 (325) IULIE-DECEMBRIE

Cântărețul iubirii sau Costache Conachi reeditat la Chișinău

Svetlana KOROLEVSKI
Cercetător științific
E-mail: svetlana.korolevski@sti.usm.md
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-0042-0289
Universitatea de Stat din Moldova
Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” (Chișinău)

The Singer of Love, or Costache Conachi Republished in Chișinău

Lirica lui Costache Conachi, cunoscut în literatura română și acreditat drept cântăreț al amorului, este închinată în întregime lui Eros, cantonierul moldav apărând drept „un poet adevărat”, iar recunoașterea fiind unanimă (de la insolita apreciere a lui Nicolae Iorga, care, îngăduindu-i calitatea de poet erotic, îi vedea poezia drept „aceea a unui ștrengar de rând”, și până la Nicolae Manolescu, care remarcă, în *Istoria* sa: „Dacă și-ar fi tipărit versurile la vreme, receptarea lui așa zicând cultă ar fi fost alta și n-ar fi așteptat pe Călinescu spre a-i marca valoarea”). Sensibilitate extrem de receptivă, exteriorizată în realizarea unor versuri savurate în epocă, cu lamentări și of-uri, și ah-uri, influențat de poezia anacreontică greacă și lirica galantă franceză din secolul al XVIII-lea, Costache Conachi s-a impus drept „exponent culminant al poeziei amoroase dinainte de Vasile Alecsandri” (Bogdan Duică). Literatura premodernă din Moldova, de la îngemănarea secolelor XVIII-XIX, remarcându-se prin traduceri și abia apoi prin probe poetice originale, a reținut mai multe nume care au cultivat versul erotic: un Matei Millo sau Vasile Pogor, frații Beldiman, Ionică Tăutu și alții. Dintre toți, cel mai talentat rămâne eroticul Ikanok, prezență exponențială în lirica românească, „primul nostru textier” (Efim Levit), ale cărui cântece de lume vor fi cântate de lăutari și incluse în culegeri de folclor. Texte imaginând numeroasele amoruri (un eu liric debordând de iubire,

prosternat în fața unui întreg evantai de încântătoare Smarande, Anice, Marii, Mărioare, Casandre) care însemnau, de fapt, mai mult „un exercițiu, o distracție a boierului iubăreț, izvorâtă spontan și în gustul clasei sale", după cum observă și îngrijitorii ediției *Conachi. Scrieri alese*, București, 1963, Ecaterina și Alexandru Teodorescu, dar și un reflex, bineînțeles, al preaplinului său sufletesc trecut în forme lirice.

Poezia, totuși, îl interesa/ preocupa la modul cel mai serios; tratatul său de versificație *Meșteșugul stihurilor românești* (dedicat și acesta, cum altfel! unei *preacinstite cucoane*, care l-a inspirat și i-a însuflețit versul: *Gândeam c-am iubit un înger din cer supt chip femeiesc*,/ *Dar n-au fost decât femeie din iad supt chip îngeresc*) venind să completeze anticipările poetice mironcostiniene privind *dulceața și înțelesul stihurilor* și fiind considerat *prima noastră poetică*. Lira sa vădește un diapazon vast, cu accente meditativ-filosofice. „Un lirism grav, sincer, sfâșietor, care transferă nemijlocit în literatură zvârcolirile neputincioase ale vieții" (Paul Cornea); „un poet senzual care știa să aprecieze nu numai un chip frumos, ci și un suflet ales" (Efim Levit); „poezia lui Conachi se menține într-o perpetuă laudă a femeii, transformată astfel într-un obiect de cult. Așa și este obiectul erotic conachian: obiect de închinăciune, obiect de adorație. Formula «ibovnică slăvită» spune totul..." (Eugen Simion, *Dimineața poeților*); „erotica nu epuizează, desigur, versurile lirismului lui Conachi, totuși, ea constituie sectorul de departe majoritar al creației, cel care relevă în felul cel mai expresiv personalitatea scriitorului", rezumă constatativ Paul Cornea, în *Originile romantismului românesc.*

Sub acest însemn distinctiv al denecuprinsului iubirii a și fost întocmită ediția ***Costache Conachi. Scrieri. Poezie. Compuneri dramatice. Corespondență***, apărută în 2024, la editura „Știința", în colecția „Moștenire"; studiul introductiv, tabelul cronologic, notele și comentariile purtând semnătura cercetătoarei Nina Corcinschi. Volumul anunță o largă selecție din opera literară a lui Costache Conachi, incluzând pagini din poezia sa erotică, încercări de dramaturgie și câteva din corespondențele sale. Un grupaj de imagini fotografice întregesc imaginea demnitarului și poetului care ne-a îndulcit graiul și ne-a sensibilizat prin memorabile sintagme acum două secole și mai bine.

La baza ediției, aflăm din notele însoțitoare, a fost pus volumul *Logofetul Costachi Konaki. Poesii. Ediția a II-a. Alcătuiri și tălmăciri. Îngrijire de Miron Pompiliu. Iași. Editura Librăriei „Fraţii Şaraga"*, *1887*, iar „din punct de vedere ortografic, a fost preferată varianta adaptată stilistic" a volumului *Ibovnică slăvită* (*alegerea ochilor sau cine-i amorul?*). *Cuvinte critice însoţitoare de Emil Iordache şi de Bogdan Crețu. Tabel bio-bibliografic de Liviu Papuc. Selecție: Lucian Vasiliu*, apărut în 2018, la editura „Junimea" din Iași.

Popular și adulat încă în timpul vieții, dar refractar la gloria paginii tipărite; Conachi nu s-a grăbit să-și publice versurile, astfel că debutul editorial se va produce postum, la șapte ani de la moarte, grație fiicei Katerina, care va aduna între coperți de carte poeziile lui purtând titlul: *Poesii. Alcătuiri și tălmăciri de*

Logofetul K. Konaki. Iași. Tipografia lui Adolf Bermann. Ediție îngrijită de Katerina Konaki-Vogoride și Neculae Ionescu. De la această dată (1856), Conachi este prezent în antologica *Colecțiune de poezii vechi*, București, 1878; ca și în *Poesii*, ediția a II-a, de la 1887; urmează *Scrieri alese*, București, 1963, iar în 1978, la Chișinău: Literatura artistică, apare ediția *Opere*, sub îngrijirea istoricului literar Efim Levit; zece ani mai târziu (1988), purtând girul aceleiași edituri, consecventul cercetător scoate la lumină *Antologia poeziei moderne moldovenești. 1770-1840*, o ediție revăzută și completată, în care îl regăsim pe împătimitul poet cu 26 de titluri, între care, în premieră, și poezia cu tentă patriotică *Dintr-a dulcii Patriei sânuri*. Postumitatea literară a tânguiosului „petrarchist" a fost astfel alimentată continuu, dedicându-i-se articole și studii ample; prezent în mai multe antologii, tratate de istorie literară; de la 2000 încoace apărând și alte volume: *Visul amoriului* (*Alegerea ochilor sau cine-i amorul?*). Prefață: Emil Iordache. Selecție: Lucian Vasiliu. Tabel bio-bibliografic: Liviu Papuc. Iași: Timpul, 2000; urmată, în 2018, de amintita deja ediție, cu titlu la fel de incitant, *Ibovnică slăvită* (*alegerea ochilor sau cine-i amorul?*). În 2020, la „Junimea" din Iași, Ștefan Andronache scoate volumul *Conachi. Repere biografice*, *bibliografice*, *bibliografia scrierilor*, *documente comentate*, care nuanțează și completează dimensiunea multivalentă a personalității lui Conachi, iar Nicolae Leahu, în *Antologia poeziei românești din Basarabia* (*1770-2020*). Chișinău: Știința, 2021, include două titluri din creația poetului: *Dintr-a dulcii Patriei sânuri* și *Jaloba mea*, ambele datate: *1821*, *Basarabia*, *la Sângera*, printre puținele dintre versurile sale care au menționată data scrierii (de aici fiind preluate și în ediția de față).

Am reiterat, punctual, acest parcurs editorial al operei poetului, pentru că toate aceste contribuții, informațiile pe care le dezvoltă, sugestiile din subsidiar, plusate de exegezele la temă ale mai multor istorici literari, le aflăm retopite în ediția curentă, care le însumează, foarte concentrat și foarte productiv: în compartimentarea structurală a cărții, în amplul și detaliatul tabel cronologic, în note și comentarii, dar, mai ales, distilate prin clepsidra densului studiu introductiv, pe cât de elaborat, pe atât de răscolitor, scris la temperatura ardentă a versului erotic conachian (Or, *amoriul arde*, zice mereu poetul, inclusiv în capitolul *Pentru metafora*, din *Meșteșugul stihurilor...*, detaliind și exemplificând asupra *podoabei stihurilor*).Titlurile și analiza ce le susține (*Costache Conachi*, *întemeietorul imaginarului erotic în lirica românească*; *Poezia afrodiziacă*; *Erotologul*, *naratorul și teoreticianul iubirii*; *Erotomanul. Îndrăgostitul. Suferitorul*; *Preocupările de poetică*, *traducere și dramaturgie. Pagini de corespondență*; *Costache Conachi văzut de contemporanii săi* – ultimele trei le-am fi dorit mai desfășurate în economia textului) revarsă o privire oxigenată asupra moștenirii sale poetice – o cheie de citire, din perspectiva imaginarului erotic, a liricului Conachi, a cărui sensibilitate erotică l-a mișcat pe Eminescu și pe atâția alții de atunci încoace. O tratare nuanțată, care, dezvoltată și în alte aspecte, ar putea servi drept pornire solidă pentru o eventuală abordare monografică sau, de ce nu, pentru un viitor roman al vieții și operei conachiene.

Până atunci, avem a parcurge, a citi/ a reciti această carte, o cuprindere esențializată a moștenirii sale scrise, cu texte cunoscute (sau mai puțin cunoscute) și toate, surprinzătoare; cu adevăruri vechi despre oameni și viață și eternul mobil al iubirii, care le cuprinde pe toate. *Amoriul*, *ca și ostașii* (și gândul aleargă, involuntar, la un alt titlu, mai apropiat în timp, de noi: *Poetul ca și soldatul* – de Nichita Stănescu, ca o posibilă conexiune!); *Ochii verzi* (sau *Pentru ochii verzi*, în alte ediții); *Ah! Ochișori vii*...; *Ce este nurul!*; *Pentru ce îți ungi*, *femeie*, *fața*...; *Dintr-a dulcii Patriei sânuri*...; *Amoriul din prieteșug*, molecule de lumină, trăire, senzualitate, angajament, imagini care se reține și care perpetuează peste vremuri: Cine are gust, să-mi creadă că amorul l-am slăvit,/ Nu în ranguri, nu în neamuri, ci la omul iscusit./ Adevăr, ce au a face titlurile omenești/ Pe lângă o rază numai a podoabelor firești?/ Un aer măcar asupra, o picătură de nuri,/ Nu le dobândește omul din rang sau de-nvățături./ Maica fire ca s-arăte că nimic nu poate fi/ Mai presus de-a sale daruri acolo unde-a voi,/ De multe ori se pogoară pân' la cei mai proști vecini.../ Și sădește viorele și toporași lângă spini./ Ah! Ibovnică slăvită! Căci ești din proști muritori/ Ș-ai ieșit ca trandafirul între celelalte flori –/ Ce ochi pot să te privească și dreptate să nu-mi dea,/ Că-ți închin pentru iubire neam și rang și viața mea?/ Prin a ta dulce suflare din patimi m-am ridicat,/ Gustând para ce aprinde numai amoriul curat./ Iubindu-te, simt ființa sfânt veacului viitor, căci raiul din ceea lume pe pământ este amor! (*Cine are gust*, *să-mi creadă*...).

Conachi cel evoluat europenește, cultivat, poliglot, cu inițiative și deschideri în varii domenii, cu opinii în materie de învățământ și limbă (la care n-ar fi de prisos să adăstăm), cu traduceri substanțiale, unele amintite în comentariul volumului (dar și altele, cum ar fi *Priviri politicească a Evropii toată*, *din anu' 1825*, de exemplu, inclusă și comentată de Paul Cornea, în *Scrieri literare inedite*. București: Minerva. 1981, și considerată de acesta un opuscul remarcabil. Autorul, Pierre d'Herbigny, un publicist francez uitat astăzi. Importante sunt mai ales cele 185 de note incluse în subsolul paginilor, ceea ce denotă interesul traducătorului pentru subiectul abordat, Conachi subscriind la ideea că dezvoltarea istorică a societății înseamnă afirmare progresivă a civilizației, definită drept o valoare tot atât morală, cât și materială, sub numele *politifsire*, adică „iscusința la care au agiuns omul nu numai întru învățături, ci întru cunoștința adevărului în oricare lucru"); un Conachi, om al timpului său, „rizomatic, complex, amplu sub raportul sensibilității" (Cosmin Ciotloș), cu un limbaj, poate pe alocuri frust, dar viu, revine, iată, în actualitatea noastră culturală și prin această ediție atent întocmită, reverberând prin „realismul detaliilor" (Nicolae Manolescu), prin simțire autentică, dar și prin „temperatura pasiunii" (Eugen Simion), timpul lui dând mâna cu timpul nostru. Or, se știe, e suficient să se întâlnească timp cu timp.

La Chișinău, în Basarabia postbelică, Epoca Conachi se regăsește în abordările mai multor filologi (înaintașii noștri întru cercetare): Ion Vasilenco; universitara Elena Ciornâi; Leonid Curuci; Efim Levit, cu bine întocmita ediție de acum 50 de ani, dar trecută în raftul din umbră; Vasile Ciocanu; sau Nicolae Leahu,

care continuă tradiția antologărilor de calitate; subiectul Conachi îl aflăm dezvoltat în articole, ediții și antologii, contribuții care atestă continuitatea cercetării/ cercetărilor și reafirmă circuitul viu al interpretării literaturii. Un exemplu întru confirmarea acestei supoziții o constituie și această ediție reprezentativă, realizată de dr. hab. Nina Corcinschi în cadrul Institutului de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu", moment de confirmare a importantei acțiuni de revalorificare și readucere în prim-plan a trecutului nostru literar, cultural, spiritual, acțiune în care, de ani buni, editura „Știința" se impune cu prestanță.

Costache Conachi. Scrieri – întreprindere laborioasă de recuperare, dintr-o perspectivă integratoare, a universului conachian, o carte care se înscrie onorabil în colecția „Moștenire" și care este de acum în biblioteci, așteptându-și cititorii.

Notă: Recenzie elaborată în cadrul subprogramului de cercetare 010301 „Perspective interdisciplinare asupra fenomenelor de confluență și de confruntare în domeniile lingvistic, literar și folcloric în spațiul basarabean ca limes civilizațional și frontieră geopolitică", Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu" al Universității de Stat din Moldova.

Primit: 20.11.2025
Acceptat: 27.11.2025